

DISSERTATIO
DE
BIBLIOTHECA ORDINANDA.

Cujus
PARTEM PRIOREM,

CONS. AMPLISS. FACULT. PHILOS. ABOËNSIS,

PRÆSIDE

Mag. FREDR. WILH. PIPPING,

Hist. Litter. Profesore Publ. & Ord.

nec non

Biblioth. Imp. Acad. Praefecto,

PRO LAUREA

P. P.

ANDREAS JOHANNES CHTDENIUS,

Ostrobothniensis.

In Audit. Med. d. XXI Jun. a. MDCCCXIX.

h. a. m. f.

ABOÆ, typis FRENCKELLIANIS.

Prooemium.

Perpendentibus nobis sæpenumero varias libros in Bibliothecis disponendi rationes, & mirantibus quid sit cur & fidei suæ creditos tales thesauros instruere quorum est, quive de iis ordinandis quid scripsere, anxie admodum in molestissimo atque impeditissimo ordine constituendo desudaverint plerique, & Bibliothecas spectandi aut legendi studio visitantium haud pauci, tanti ordinem eundem faciant, *Realem* quem appellare moris est, ut ludibrio habitum quemvis alium vel calumniari soleant, nodum in scirpo querere visi sunt illi, nec sibi nec aliis consulentes, & eorum auctoritate acquiescentes hi, aut rationis quare sic vel ita judicent, exemplo Bibliothecarum quarundam celeberrimarum gravioris, haud consciæ, quod præmature conceptis opinionibus evenit faventibus, aut levioribus, ut in alieno negotio æstimando sæpisime fit, ponderibus examinatam rem deserere. Per se autem cum tanti sit momenti Bibliothecam rite digerendi officium, ut neglecto eo, quidquid copiæ magnificentiæque librorum datum fuerit, irritum inutile que maneat, imo colligendorum eorum justa facile non ex cogitur causa, & adeo æqui bonique haud fiant disponendi

leges quævis, prout cuique libuerit latæ abrogatæque, supervacanæ aut utilitate omni carentem non judicent, quotquot sunt harum rerum periti, speramus operam, in exponendis æstimandisque & commodis & incommodis, e duabus, quarum plurimus est usus, libros vel argumentorum habita ratione, quæ in iis tractantur, vel externa tantum specie observata, disponendi methodis oriundis qualitercunque positam.

§. I.

Realem vocari Bibliothecam ordinandi modum, quando secundum disciplinarum rationem nexumque rerum, in quibus illustrandis versantur, collocati libri, humanæ doctrinæ copiam ea serie spectandam præbent, qua in eadem per litterarum studium comparanda procedendum est, ubi ab universalibus ad singularia per gradus interjectos appropinquando, & cognata quævis suis locis subsumendo, progressus, scientiarum omnium familiaritate animum alere cupiat quis, notum est. *Formalem* appellare liceat rationem, qua, materiarum plane neglecto nulliusque rei præter externæ speciei habito respectu, promiscue positi sunt libri omnis generis, prout ligaturæ similitudo formæque æqualitas oculis maxime placentem suaferint ordinem. — Quibus in Bibliotheca ordinanda utantur aliæ præterea sunt viæ, plus minus ab his & inter se diversæ, quas vero, ex iisdem, iam expositis, principiis exeentes perpetuoque nexu cum alterutra illarum, *Reali* vel *Formali*, junctas, adeo ut per eas interdum ad hanc, interdum ad illam veniantur, examini singulari non est ut hoc loco subjiciamus. — Ut naturæ rerum discendarum convenientissimam, plenamque consummati litterarum systematis imaginem præ se ferentem, *Realem* rationem præstantiorem judicent, qui omnibus numeris absolutissimum ordinis exemplar sic assequendum somniant; nos, quid fieri possit considerantes, quodque & facilitate viæ
&

& pulcritudine speciei commendatum, utilitatis simul cum de-
coris rationibus inserviat, præferentes, *Formalem* sequimur.
Quo autem aliis etiam judicium probetur nostrum, rationes
eiusdem ita reddere statuimus, ut consideratis difficultatibus,
Realis quibus abundat ordo, atque examinatis quibus eas le-
vandas putant remediis, ut & commodis ex eodem sperandis,
nullius omnino momenti hæc esse demonstremus, usum *For-*
malis præclarum, imaginariis ejusdem excusis incommodis,
inde derivaturi.

§. II.

Laborem, quem exigit Bibliothecam ordinandi methodus
Realis, cito transiremus pede, multi utut sudoris illum, nisi
difficultates esent commemorandæ, quibus, nulla arte pellen-
dis, ita premitur, ut omnis fere vis ejusdem pereat. Qua-
rum aliæ librorum dispositioni primæ dispolitorumque perpe-
tuo servando ordini perardua obstruunt impedimenta, aliæ de-
coro, quo, in externo quoque rei cujuscunque habitu appa-
rente, clarius nil ordinis ipsam quasi faciem contemplandam
offert, turpiter omnino officiunt. Illarum e numero confide-
randam ante oculos primam exponamus eam, quæ ad certam
classem librum quemque referre, suumque adeo cuique locum
assignare prohibet, e minus firmo partes finesque scientiarum
quarumvis constituendi modo, in quo semper arbitrio datur
locus, & e mixta scriptorum plurimorum materia, haud raro
nascens. Latisime patentem cognitionum humanarum cam-
pum quis est qui ita dimensum dispertitumque depingere va-
leat, ut quid cuique competit scientiæ tabulam hanc spectan-
tibus ubique appareat? In confinio disciplinarum diversarum
positæ insuper res quædam, arctissima cum pluribus junctæ
sunt cognitione, aut partem earum, aut totas, æquo jure sibi
vindicantibus, quæ res in ambitu rei litterariæ toto definien-
do vel in medio relinquuntur, necesse est, vel prout cuique

placuerit aut ad hanc aut ad illam familiam revocentur. Unde evenit quoque ut *Realis* librorum collocañdorum ordo certus omnibusque numeris absolutus definiiri nunquam posit, & qui in Bibliotheca *Reali* ordine disponenda desudet, dubius haud raro hæreat quem libro cuique, ambiguorum maxime & mixtorum illorum, quorum haud exiguus est numerus, locum designet. Qua enim lege, dubio carente, fiet?

Respondeatur quidem, ad unguem non esse laborandum de exacta adeo Bibliothecæ forma generali, ut ingenio dispensantis nil sit relatum, qui, si sapiat, vix non poterit librum quemque affinibus materiae cognatione aliis ita adjungere, ut aliqua ordinis appareat imago, & si semel sunt adjuncti, nil præter tantillum memoriæ requiri, ut recordari queat, ubi nam posuerit, vel, si res desperata plane videatur, tantum opus esse peculiari aliquo loco, quem incerti vel mixti generis libri illi occupent (*). Nonne vero miremur potius, quare certitudine substitutam cœco impetu sectentur rationem, qua se aliosque irretitos, non sublevatos, nunquam non sentient? Nec enim memoriæ fortior subvenit hæc quam fortuita quævis collocandi ratio, nec facilem cuique præbere potest Bibliothecæ conspectum, quem tamen hac via parare amant. Quod si igitur præfectus quidem dispertitam a se copiam promere, memoria adjutus tenaciore, valeat, aliis tamen, eo duce carentibus, valde acclivis erit ad eandem aditus, a quo arcendi certe non sunt, qui auxiliatrices ei præbebunt manus, si vel profanis omnibus jure meritoque interdicatur. Seorsim vero ponendorum acervum sine lege congerere, quem non pudeat,

ma-

(*) Vid. GAËR, NAUDÆ *Dissertatio de instruenda Bibliotheca*, inserta JOH. ANDR. SCHMIDII Novæ accessioni De Bibliothecis, collectioni Maderianaæ adjunctæ.

maxime ubi in cæteris disponendis tanti disciplinarum legem fecerit, ut ejus ratione non habita instructam Bibliothecam, rudem indigestamque censeat molem? Ea autem lex unde derivanda, nisi ex iisdem quæ ampliorem illam multitudinem digerenti ante oculos versata sunt principiis, quorum tamen usus scopulorum tanto plenior jam erit, quanto remotior nexus, a societate scientiarum majori direntas, sua ipsarum natura quasi, partes, quo pauciores numero, eo disjunctiores genere, secum invicem consociaturus?

§. III.

Eiusdem fere indolis sunt incommoda inde oriunda, quod volumina, plures diversi nec raro alieni plane argumenti tractatus complexa, ubi ponantur, locum satis idoneum designare valeat nemo, ad seriem disciplinarum opes Bibliothecæ ordinaturus. Talia haud scimus annon in Bibliotheca quavis occurrant volumina, in unum colligata plurima continentia scripta minuscula, quæ soluta separare multa sunt quæ prohibeant. Praeterquam enim quod sumtibus, pretio librorum exiguo minime compensandis, parcendum fit immoderataque fugienda luxuria, ligaturæ librorum plus dans quam ipsis comparandis, perdifficile quoque est, talia scripta, unius aut alterius plagiæ, singula separatim conservandi negotium, perpetuis ne confundantur, distrahantur neglectaque pereant, exiguo suo volumine haud facile dignoscenda, curis refertum. Nec sublatas sperare est has curas camillis, quarum commendatum voluerunt quidam usum, eo in primis spectantem, ut omnia, quibus varie confarcinata illa laborant volumina, evitentur incommoda; quo quidem usu vel concesso, submoveri tamen nequeunt alia, perpusillos nunquam non comitantia libellos illos, quale est, de campingendi sumtibus in universum allata ut non repetamus, saepius extractos rursusque repositos arctis illis

illis involueri finibus, tenuissimis plerumque induitos operculis, discerptos sic laceratosque brevi non posse non destrui. In Scyllam igitur ne incidamus, evitare volentes Charybdim, plurima minora in unum volumen compingenda potius curremus scripta, respectu argumentorum quantum fieri posit inter se disposita. Quo autem saepius disciplinarum filum in hoc negotio abrumpere necessitas jubeat, eo minus est ut volumina sic nata miscellanea *Reali* ordine in Bibliotheca collocare pitamur.

§. IV.

Majoris est momenti molestia, perpetuum libros e loco movendi ordinemque eorum, quotiescumque novis accedentibus supplendus sit, haud parum mutandi negotium creans, immane quantum laborum ferax, adeo implicatum tenentium Bibliothecarium, ut ne horula quidem cæteris munericis partibus administrandis supersit. Non ii sumus, qui otiosum opulentiae suæ spectatorem in medio atrii collocemus Bibliothecæ præfectum; sed humanas vires vel obruens, vel ludens, onus nemini impositum vellemus. Quis nuper comparatos quosvis, utut paucissimos, libros ea conditione prioribus adjungendi opus sustineat, ut quantæcumque sint antea quibus gaudeat copie, eas omnes dimoveat, protrudat, transportet. Exigit autem hoc, *Realis* ubi servetur ordo, non tantum major omnis supervenientium numerus, sed singulus quivis liber, cum antiquioribus ejusdem generis atque speciei illis rite consociandus, adeo ut uniuscujusque gratia diruenda omnis turbetur Bibliotheca, ordinis constituendi studio ipso cuncta e summo ad imum agitante. In quo quantum sit ærumnarum labore, nemo non facile videt. Quid autem labor, quem bonus nemo fugiat, ferendo haud impar, nisi incassum fusi ejusdem pœnitentia simul aliquando? Absoluti vero operis spem, subinde ortam, ubi perpetuo fefellerit finis, semper apparet,

nun-

nunquam assequendus, laboris, quotidie redintegrandi, nonne pœniteat quemvis, servitutemque æternam formidabunt omnes, irritam dolentes industram, qua opus est in gerendo negotio frustraneo, utpote semper de novo incipiendo, ærumnarum eo pleniore, quo studiosius quis animum in officia sua intendat? Penelopes telam retexeré nonne censendus est Bibliothecarius, cuius manibus cras aut perendie, ocius serius, perturbabitur ordo librorum, quem multa cum curæ intentione heri aut nudius tertius ipse instruxit? Perturbetur autem, necesse est, quoties & quamdiu augmentis locupletetur Bibliotheca, hoc est, quando & quamdiu nova in lucem quotidie edita & antiquorum forte desiderata volumina comparandi consilium non plane cesaverit. Est igitur in *Reali* illa Bibliothecam ordinandi ratione servanda tanto magis acerbatis, animum vel laboriosissimi cuiusvis oppressuræ, quanto lætior numerum librorum augendi spes affulgeat, & per se cum gravissimi semper sit oneris, publicam, non admodum exiguae magnitudinis, Bibliothecam instruendi opus, vel rarius fuscipiendum, insuitæ omnino habeatur operæ, tedium nunquam non adfertis, continuo ad illud redeundi necessitas, officii immemorem facile redditura Bibliothecarium, cui quis est quin ignoscat thesauri cumulandi, partaque non minus celeriter quam diligenter & accurate dispensandi ardorem, metu ne mole immodicis incrementis aucta obruatur refrigeratum. Verum enim vero huc illic movere, & nova serie disponere voluminum viginti forsan aut quinquaginta millia, si forte quadraginta aut pauciores allati fuerint novi libri, quantumvis habeat difficultatis atque laboris, hoc tamen absolutam non est ut putemus Bibliothecarii e nova ea accessione derivatam operam, in indicibus consciendis de novo aliis, mutandis corrigendisque aliis, insuper dandam, tantæ contentionis illam, ut verba fando expressum deficiant. *Indicibus*, quos *Locales* appellant vel *Inventaria*, cunctam Bibliothecæ copiam ea serie descriptam offerentibus,

tibus, qua in armariis digesta exstat, haud scimus an ulla creat, vel suo fine damno carere possit, Bibliotheca publica, de qua a dispereundi periculo vindicanda solliciti sunt qui opes ejus recensere interdum soleant; hos autem hujus generis indices, in quibus tanto magis est fidei, quanto minus varietati litetur, mutationi perpetuae obnoxios esse, quando ad eorum ductum digestis quotidie apportati immiscentur libri, quis non videt? Quid? quod addenda & corrigenda suis locis hic illuc inserere vel appendere non sufficiat, sed redintegratis vel potius novis opus sit catalogis, quoties ea affluxerit recentium vis voluminum, ut ordinis rite construendi causa vel totus Bibliothecæ apparatus, vel partes ejusdem majores, locis suis sint movendæ. Quibus de integro concinnandis quantus exsudetur labor, quantaque in hoc industria opus sit plurimorum, assiduitatem haud deferente scientia ornatorum, nemo certe ignorat, nisi qui Bibliothecæ nihil ipse dederit curæ, desultoriumque ut spectantium eam, ita administrantium quoque negotium putaverit. Accedit, quod simulac antiquata fuerint inventaria hæc locisque suis disjecti libri novis signentur numeris, corrigendus etiam, ni renovandus, sit *Catalogus Alphabeticus*, cuius nullus in Bibliothecæ cimeliis investigandis est usus, nisi appositis iisdem quæ libris inscripta sunt, ad locula menta referendis, signis, locum ubi inveniatur volumen quodque promte & accurate indicet. Unde quod fluit negotii, item iterumque recurrens difficultatem indies auget correctionis, frequenti extirpantibus vel deletis manus applicatione & signa & chartam brevi lædentis, adeo ut saepissime renovatis opus sit indicis quoque hujus exemplaribus. Sedulo juncto multorum quidem auxilio dubium non est quin ardua quævis tandem vincat fatigari nescia virtus; nullam autem majoris aliquanto molis Bibliothecam lauta gaudere vehementer urgemus fortuna, ut tot sufficiat hominibus alendis, quorum cohors & collectæ pridem & semper augenda librorum multitudini,

tudini, saepe adeo digerendæ transportandæque, ac Realis fert disponendi ratio, par, omnibus ita invigilet in Bibliotheca agendis, ut nihil interea neglectum jaceat, nec conjectura quidem definire valemus eorum numerum, quorum viribus atque studio sit cavendum, ne, dum mutationes illæ fient, moræ aliquid injiciatur libros evolventibus, vel commodato accepturis, qualium publicam adire semper solent aliqui Bibliothecam. Quæ mora cum non posit non de usu librorum multum derivare, hoc quoque respectu ineptam merito judicare nobis videmur disciplinarum rationem, in Bibliotheca ordinanda adhibitam.

Haud ignoramus, quosdam, incommoda e loco accedentiibus voluminibus sine ordinis, scientiarum natura stabiliti, perturbatione designando fluentia, evitatueros, vacui non nihil relictum voluisse spatii hic illic inter libros & distinctas eorum classes atque ordines, in fine maxime repositoriorum, quæ ne inanitate sua oculos offendant, sunt qui codicibus ligneis, libris fulciendis simul inservitutur, replere soleant; dilato autem sic non radicitus sublato malo, nubem pro Junone captant. Quis enim est, qui divinare valeat quantis aliquando augmentis crescat Bibliotheca, de qua quidem amplianda non omnis abiit spes? Hæc vero si sempiterna sit, qualem esse oportet, ubinam spatiofa ea atria, quæ tantæ sufficiant vi capienda, quantam optando assequitur mens humana? Quid juvat, libris non modo nondum comparatis, sed ne perscriptis quidem, & quorum forte nondum nati sunt auctores, locum parare? Bibliothecam, decies centena millia voluminum numerum — *olim aequoram*, vel totidem codicibus refertam — *ligneis*,

"spectatum admisiſti ſi ſum teneatis, amici?"

Quod si vero omne in ævum initio statim instruenda non sit Bibliotheca ulla, sed prout sensim creverint, ita sensim

explicandæ opes ejus; sæpius, iterum iterumque, recurret necessitas mutandi & commovendi ejusdem cuncta, ubi spatii, recentioribus libris congruo ordine cum cræteris jungendis destinati nil amplius restet. Et sane nimis magni ita stabit id commodi, ut pulvere excuso lustrentur libri, quamvis vel biennio, triennio aut quadriennio quovis sæpius haud fiat. — Sunt etiam qui laboris, in perpetua illa mutatione Bibliothecæ, quotidianis incrementis auctæ, positi declinandi causa Supplémenta vel Appendices clasium & ordinum quorumvis, ubi cunque placeat sistendas & quantum opus sit augendas, suadent; sed non tantum incommodo, verum etiam ipsam *Realem* illam libros collocandi rationem maxime turbante, hoc consilio plures ex una Bibliothecas creantes, rationis ejusdem vitia invitati agnoscunt & omnibus ante oculos ponunt.

§. V.

Difficultatum, quæ speciem deformant Bibliothecæ, in oculos maxime incurrit haud levicula hæc, *Realem* viam presse atque sollicite, ut fas est, securoris nunquam non obvia, scilicet libros cuiusvis formæ, majoris, minoris, utcunque diversæ, & cujuscunque speciei, quantumvis dissimilis, indiscretos adunandi necesitas, mirum quantum inæquabili atque dispari Bibliothecam induens habitu. Codicem majoris formæ, quem in folio esse dicunt, minutissimis illis duodecimæ, vel adhuc minoribus, imo etiam quartæ & octavæ formæ, inter se haud æqualibus, adjunctum videns, admodum inepte digestam sine dubio judicet quivis Bibliothecam, neglecta membrorum compositione externa perturbationis turpisimæ imaginem offerentem. Nec nihil ad faciem adhuc magis deformandam confert; si acciderit simul, quod quidem in veterum librorum collectione non potest non fieri, ut pulcherrimo auri ornatu distinctorum in medio, infusci, nigrescentes squaloreque delibuti hic illic promineant,

Hoc